

ÚVOD

Monografia venuje pozornosť problematike inflácie a nezamestnanosti a ich vzájomným súvislostiam v podmienkach súčasného vývoja ekonomík. Napriek tomu, že v súčasnosti nie je v európskych ekonomikách inflácia primárnym problémom, z historického hľadiska existovali obdobia, v ktorých bola dynamicky rastúca cenová hladina kľúčovým zdrojom makroekonomickej nestability. Popri diskusii o komplexnosti merania inflácie, o zdrojoch inflácie, ako aj o jednotlivých teoretických prístupoch k inflácii sa čitateľ má možnosť oboznámiť aj s jednotlivými špecifickými nákladmi, ktoré sú s infláciou, ale aj s deflačným vývojom spojené.

V ďalšej časti publikácie skúmame problém nezamestnanosti, ktorá je sprievodným javom fungovania aj rozvinutých trhových ekonomík, nemožno ju teda spájať len s menej úspešne sa rozvíjajúcou ekonomikou. Je aj prejavom mikroštruktúrnej adaptácie ekonomiky v dôsledku technologického pokroku, ktorý vedie k vzniku, zániku a obmedzovaniu výrobných činností a s tým súvisiacich pracovných miest. Takisto je spojená s mobilitou pracovnej sily a s tým, že časť pracovnej sily sa prispôsobuje technologickým zmenám rekvizitami, prípadne sťahovaním sa za prácou. Takáto nezamestnanosť je predpokladom adaptačných procesov a uľahčuje štruktúrne zmeny.

V krajinách Európy sa problém nezamestnanosti objavil začiatkom 19. storočia, ale prejavoval sa skôr ako prechodná záležitosť. Nezamestnanosť ako makroekonomický problém po prvýkrát analyzoval v roku 1936 J. M. Keynes vo svojej Všeobecnej teórii zamestnanosti, úroku a peňazí. Charakter nezamestnanosti a najmä jej príčiny predstavujú otázky, ktoré boli predmetom sporov a polemík v priebehu celého vývoja modernej ekonómie. Nezamestnanosť sa spolu s infláciou vo všeobecnosti považuje za veľmi vážny problém, ktorý musia vlády krajín riešiť prostredníctvom vhodných nástrojov hospodárskej politiky.

Definovanie príčin nezamestnanosti a možnosti jej riešenia sú stredobodom záujmu a zároveň súčasťou polemík rôznych smerov ekonomickej vedy i praktickej hospodárskej politiky vlád. Rôznosť prístupov k definovaniu a riešeniu problému nezamestnanosti prináša aj alternatívne názory a námety. Jeden z prístupov, ktorý sa opiera o teoretické a metodologické východiská učenia J. M. Keynosa, predpokladá nezastupiteľnú, aktívnu úlohu štátu pri riešení problému nezamestnanosti, pričom cieľom je dosiahnutie plnej zamestnanosti. Ďalší prístup, ktorý vychádza z koncepcie neoklasického modelu fungovania trhu a ktorý sa v modernej makroekonómii spája s menom A. C. Pigoua, vychádza z presvedčenia, že trhový mechanizmus vždy minimálne v dlhodobom horizonte zabezpečí riešenie problému nezamestnanosti. V súčasnosti v modernej makroekonómii významne rezonuje aj koncepcia prirodzenej miery nezamestnanosti, ktorá sa spája s menom M. Friedmana.

Vzťah medzi nezamestnanosťou a infláciou vysvetľuje prístup označovaný

ako Phillipsova krivka. Dnes sa už ojedinele stretávame s pôvodným tvarom a výkladom Phillipsovej krivky. Pochybnosti o stabilite vzťahu medzi nezamestnanosťou a infláciou sa objavili v sedemdesiatych rokoch 20. storočia, keď sa vo vývoji väčšiny trhových ekonomík začala súčasne objavovať vysoká miera nezamestnanosti aj inflácie, ktorú pôvodný prístup k Phillipsovej krivke nedokázal vysvetliť. M. Friedman vystúpil proti kompromisu medzi cieľmi hospodárskej politiky a možnosťou voľby medzi infláciou a nezamestnanosťou. Predložil tézu o existencii prirodzenej miery nezamestnanosti ako protipólu keynesovskej požiadavky udržania vysokej úrovne zamestnanosti. M. Friedman s E. Phelpsom pri interpretáciách Phillipsovej krivky použili nové pojmy – prirodzená miera nezamestnanosti a inflačné očakávania.

Pri hľadaní vhodných spôsobov riešenia problému nezamestnanosti, ale aj hľadania trvalo udržateľných zdrojov ekonomického rastu sa často nachádza riešenie v zvýšenej akumulácii ľudského kapitálu. Jej efektívne formy, ale aj financovanie sú však nielen v oblasti hospodárskej politiky, ale aj v oblasti teórie predmetom mnohých diskusií. Piata kapitola je preto venovaná objasneniu historicko-logických súvislostí formovania ľudského kapitálu, ako aj implikáciám teórie ľudského kapitálu pre hospodársku politiku.

Vývoj súčasnej makroekonómie prebieha v kontexte diskusií medzi rôznymi makroekonomickými prístupmi, ktoré sa líšia nielen svojimi metodologickými východiskami, ale aj závermi o fungovaní ekonomiky, účinnosti rôznych hospodársko-politických nástrojov a odporúčaniami zameranými na zabezpečenie priaznivého makroekonomického vývoja. V poslednej kapitole tejto publikácie preto poukazujeme na najdôležitejšie oblasti diskusií medzi rôznymi teoretickými prístupmi, ako aj na niektoré významné smery vo vývoji súčasného ekonomického myslenia, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú vývoj súčasnej makroekonómie.

Ďakujeme všetkým, ktorí svojimi pripomienkami prispeli k dopracovaniu predloženej publikácie do jej konečnej podoby. Veríme, že táto vedecká monografia prispeje k obohateniu diskusií v ekonomickej teórii, bude inšpiráciou a zdrojom poznatkov pre odbornú verejnosť zaoberajúcu sa makroekonomickou analýzou, vývojom cenovej hladiny, nezamestnanosťou, ale aj politikou trhu práce, formovaním ľudského kapitálu a investíciami do ľudského kapitálu.

Autorky

1 | TEORETICKÉ A PRAKTICKÉ ASPEKTY SKÚMANIA VÝVOJA CENOVEJ HLADINY

Zmeny celkovej cenovej hladiny – inflácia, resp. deflácia – boli predmetom záujmu ekonómov v procese vývoja celého ekonomického myslenia. Vedci sa snažia identifikovať príčiny vyvolávajúce zmeny cenovej hladiny, skúmať ich vplyv na ekonomiku a jej jednotlivé subjekty, riešiť otázku možnosti odstránenia negatívnych tendencií vo vývoji cenovej hladiny a nákladov, ktoré sú s tým pre ekonomiku spojené. V tejto kapitole sa zameriame na podrobnejšie vysvetlenie najvýznamnejších teoretických prístupov k inflácii, na charakteristiku niektorých problémov, ktoré s vývojom cenovej hladiny súvisia, ako aj na charakteristiku dôsledkov inflácie.

1.1 Teoretické prístupy k inflácii

Keď sa pozrieme na historický vývoj teórií inflácie, vidíme, že príčiny rastu cenovej hladiny, ako aj analýza vplyvov inflácie boli predmetom záujmu rôznych škôl ekonomického myslenia. Už merkantilisti (J. Locke, T. Mun) si všimli, že medzi rastom množstva peňazí v obehu a úrovňou cenovej hladiny existuje pozitívna korelácia. Sformulovali tak ranú verziu kvantitatívnej teórie peňazí.¹ Kvantitatívnu teóriu peňazí možno v súčasnosti považovať za všeobecne uznávané vysvetlenie vzniku inflácie z dlhodobého hľadiska, keď ekonómovia sa v zásade zhodujú v tom, že z dlhodobého hľadiska závisí miera inflácie od dynamiky rastu peňažnej zásoby vo vzťahu k rastu reálneho outputu ekonomiky. Z krátkodobého a strednodobého hľadiska však môžu vývoj inflácie ovplyvňovať aj ďalšie faktory, napr. vývoj dopytu a ponuky v ekonomike, relatívna pružnosť (elasticita) miezd, cien a úrokových mier. V nadväznosti na jednu z kľúčových diskusií v súčasnej makroekonómii zameranú na dĺžku trvania krátkeho obdobia, resp. mieru flexibility cien a miezd, je v tomto kontexte kľúčová otázka, či krátkodobé a strednodobé vplyvy dokážu ovplyvniť trend vývoja ekonomiky. Pri hľadaní odpovede na túto otázku je dôležité všimnúť si diskusiu medzi predstaviteľmi monetarizmu a keynesovstva. Podľa monetaristov sú ceny a mzdy relatívne pružné, v dôsledku čoho je vplyv iných faktorov na vývoj cenovej hladiny zanedbateľný. Na druhej strane keynesovci zastávajú názor, že existujúca asymetrickosť z hľadiska pružnosti cien a miezd vedie k tomu, že vplyv krátkodobých a strednodobých faktorov ovplyvní aj dlhodobý vývoj inflácie.

¹ Bližšie pozri: Blaug (1997).

3 | TEÓRIE NEZAMESTNANOSTI

Charakter nezamestnanosti a jej príčiny patria k otázkam, ktoré boli a sú predmetom sporov počas vývoja ekonómie. Niektoré teórie o nezamestnanosti majú korene v ranej klasickej ekonómii, iné v keynesovskej makroekonomickej teórii. Sú založené buď na teórii rovnováhy, alebo na teórii nerovnováhy. Spoločné je, že sa zameriavajú na mikroekonomické základy makroekonomického problému. Ide o dve skupiny teórií. Hlavným predstaviteľom jednej je *J. M. Keynes*. Vysvetľuje nezamestnanosť ako výsledok zlyhania trhu. Druhú skupinu reprezentuje *M. Friedman*. Podľa nej k nezamestnanosti dochádza pri reálnych mzdách zodpovedajúcich rovnováhe na trhu práce, známej ako prirodzená miera nezamestnanosti.¹ Pri mikroekonomicky založenom prístupe sa nezamestnanosť vysvetľuje na základe analýzy faktorov ovplyvňujúcich dopyt a ponuku na trhu práce zo strany firiem a domácností. Jedna skupina mikroekonomických modelov sa spája s prácami R. W. Clowera a A. Leijonhufvuda, ktoré prehodnocujú keynesovskú ekonómiu. V týchto modeloch sa nezamestnanosť vysvetľuje ako výsledok zlyhania trhu, ku ktorému dochádza v peňažnej ekonomike. Nerovnováha na trhu tovarov sa prenáša na trh práce ako obmedzenie dopytu po pracovnej sile. Iná skupina modelov založených na mikroekonomickom základe vychádza z neoklasickej teórie chicagskej školy spojenej s M. Friedmanom. Aj v týchto modeloch dochádza k nezamestnanosti, ale z dlhodobého hľadiska pri rovnováhe na trhu práce na úrovni prirodzenej miery nezamestnanosti. Neskôr sa ekonómovia zaoberali mierou prispôsobenia zamestnanosti (a tým aj nezamestnanosti) zmenám miery reálnych miezd na trhu práce. Tieto modely strnulosti (*stickiness*) miezd sa snažia vysvetliť pretrvávanie nerovnovážnej nezamestnanosti, ktorá nastáva, keď sa reálna mzda nachádza nad svojou rovnovážnou mierou. V tomto prípade nie je nezamestnanosť spôsobená prispôobením sa problémom na trhu práce, ale je výsledkom optimálneho správania.²

3.1 Neoklasický model nezamestnanosti – A. C. Pigou

A. C. Pigou je za svoje teoretické práce považovaný za vrcholného predstaviteľa neoklasickej ekonomickej teórie, ktorý podal systematický výklad teórie nezamestnanosti pred Keynesom. Zaoberal sa otázkou, aká bude zamestnanosť, keď je definovaná funkcia ponuky práce a keď sú splnené podmienky

¹ IŠA, J.: *Koniec „keynesovskej revolúcie“?* Bratislava : Pravda, 1985, s. 144-246.

² GOWLAND, D.: *Makroekonomie*. Praha : Victoria Publishing, 1995, s. 124.

Graf 5.2 Výdavky na vzdelávacie inštitúcie podľa zdrojov

